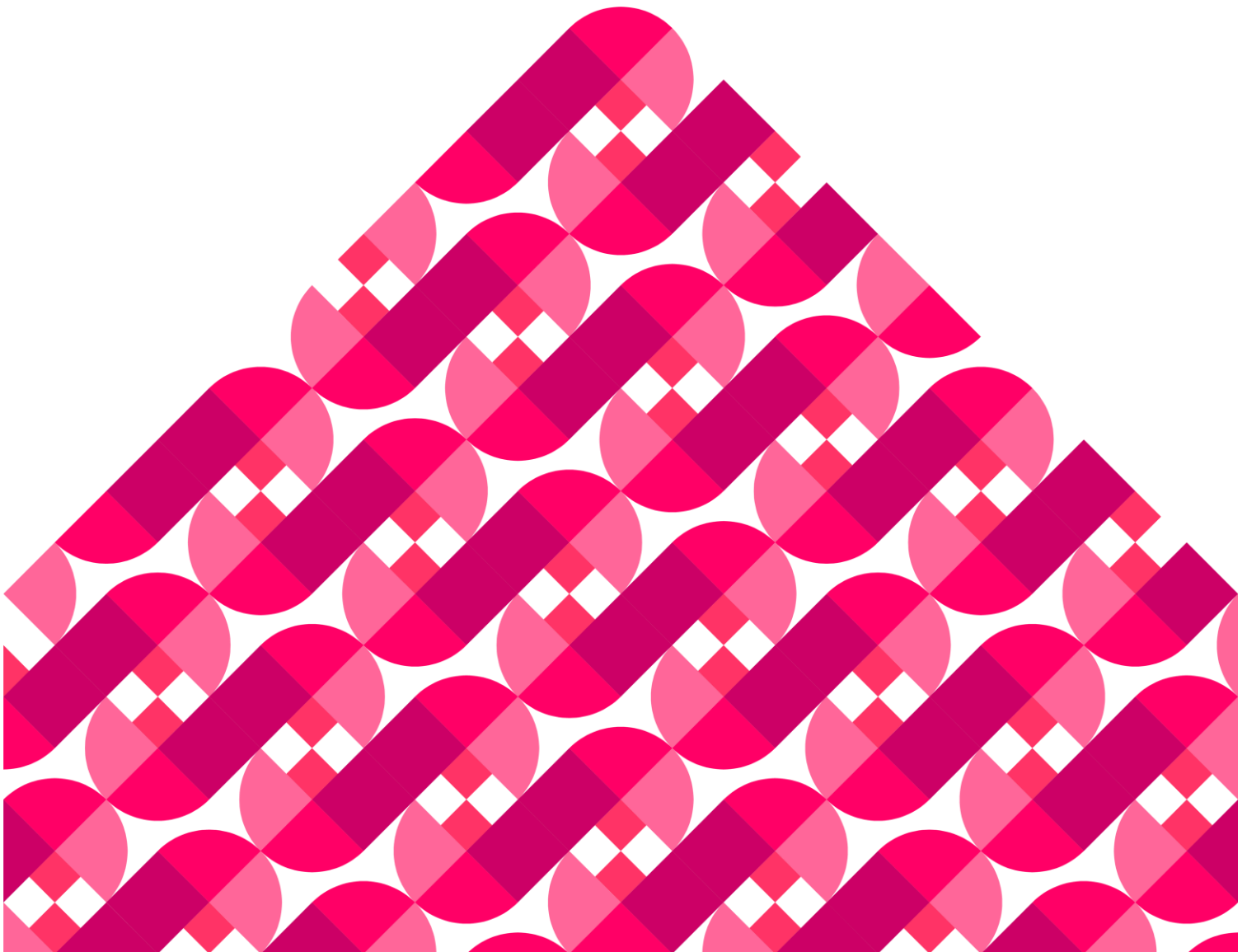

Metodstöd för att förebygga, upptäcka och uppmärksamma våld bland personer med funktionsnedsättning

Återrapportering av regeringsuppdrag

Myndigheten för delaktighet arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov och förutsättningar.

Myndigheten för delaktighet, 2024
Metodstöd för att förebygga, upptäcka och uppmärksamma våld bland personer med funktionsnedsättning

Nummer: 2024:1
ISBN: 978-91-988779-2-2 (pdf)

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.
Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

E-post: info@mfd.se
Telefon: 08-600 84 00

Innehåll

Inledning	4
Tidigare uppdrag om våld	4
Nytt uppdrag om att ta fram ett metodstöd	5
Genomförande	6
Förutsättningar för genomförandet.....	6
Samverkan – en viktig del av processen.....	9
Identifierade behov och utmaningar i arbetet mot våld	11
Metodstödet innehåll	13
Webbutbildningar.....	13
Resursbank	14
Filmer om arbete mot våld	15
Spridningsinsatser	15
Slutsatser och fortsatt arbete	16
Ökad uppmärksamhet för frågan	16
Kunskap saknas om våldsutövande och funktionsnedsättning.....	17
Behov av att sammanställa internationella metoder	18
Fortsatta utvecklingsmedel till kommuner	18
Särskilda behov för vissa myndigheter.....	19
Slutord	19

Inledning

Utsattheten för våld är nästan dubbelt så stor bland personer med funktionsnedsättning än för personer utan funktionsnedsättning.¹ Det är därför positivt att arbetet med att utveckla och förmedla kunskap på området våld i nära relation och funktionsnedsättning har fått förutsättningar att tas vidare. Myndigheten för delaktighet (MFD) har tagit fram ett metodstöd som kommer bidra till bättre förutsättningar för kommuner och myndigheter att utveckla sin verksamhet.

Tidigare uppdrag om våld

MFD har under de senaste åren haft flera regeringsuppdrag inom ramen för den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Under 2023 presenterade MFD en kartläggning över utsattheten för våld bland personer med funktionsnedsättning. Kartläggningen visade också hur statliga myndigheter, regioner och kommuner arbetar med att förebygga, upptäcka, möta och hantera våldsutsatthet i målgruppen.

MFD har i två rapporter beskrivit behoven av att utveckla arbetet mot våld mot personer med funktionsnedsättning.² Det behövs ett främjande arbete för att få fler aktörer att integrera personer med funktionsnedsättning i allt arbete mot våld. Utvecklingsbehov finns i alla fyra målsättningarna i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och omfattar både det förebyggande och upptäckande arbetet, liksom arbetet med att ge stöd och skydd, beivra brott samt utveckla ny kunskap.

Området har även uppmärksammats av andra myndigheter. I Jämställdhetsmyndighetens uppföljning av arbetet med den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, framgår att endast 14 procent av alla myndighetsuppdrag inom ramen för strategin har haft ett funktionshindersperspektiv.³ Det arbete som bedrivs på nationell nivå behöver nå personer med funktionsnedsättning i likvärdig utsträckning som andra. Därför behöver alla uppdrag inom ramen för strategin i högre grad inkludera behoven och förutsättningarna hos personer med funktionsnedsättning.

Utvecklingsbehoven återfinns även på regional och lokal nivå. Även om det finns variationer i landet, visar MFD:s kartläggningar att det saknas både kunskap och

¹ MFD, Våld mot personer med funktionsnedsättning, 2023.

² MFD, Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning, 2023.
MFD, Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning, 2017.

³ Jämställdhetsmyndigheten, Arbeta pågår, 2020.

metoder för att effektivt förebygga, upptäcka och åtgärda våld mot personer med funktionsnedsättning.

Nytt uppdrag om att ta fram ett metodstöd

Med anledning av MFD:s tidigare uppdrag och kartläggningar fick MFD i regleringsbrevet⁴ för 2023 i uppdrag att utarbeta ett metodstöd till kommuner och myndigheter för att systematisera arbetet med att förebygga, upptäcka och uppmärksamma våldsutsatthet och våldsutövande bland personer med funktionsnedsättning. Metodstödet ska enligt uppdraget omfatta alla våldstyper. Uppdraget skulle slutredovisas den 15 februari 2024.

⁴ [Regleringsbrev 2023 Myndighet Myndigheten för delaktighet \(esv.se\)](#)

Genomförande

Utifrån uppdragsbeskrivningen har MFD:s övergripande syfte med uppdraget varit att:

- Stärka kunskapen om våld bland personer med funktionsnedsättning hos kommuner och myndigheter.
- Stärka kommuner och myndigheter i att bedriva ett förebyggande och stödjande arbete som inkluderar personer med funktionsnedsättning i arbete mot våld i nära relation.
- Synliggöra funktionshindersperspektivet i utformningen av kommunala mål, strategier och handlingsplaner för våld.
- Att ge verktyg för att förebygga, upptäcka och uppmärksamma våldsutsatthet och våldsutövande i olika kommunala verksamheter.
- Stötta myndigheter, som har uppdrag inom den nationella strategin om att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, att i högre grad inkludera personer med funktionsnedsättning i allt arbete som rör våld.

MFD:s arbete med att ta fram metodstöd kan delas in i tre olika skeden. Först tog MFD fram en struktur för arbetet och involverade samverkanspartners i processen. Därefter genomförde myndigheten inledande möten och workshops för att undersöka behov, utmaningar och möjligheter. Slutligen bearbetade myndigheten materialet så att stödet skulle bli pedagogiskt och innehållsrikt.

För att säkerställa att stödet skulle bli användbart, både utifrån innehåll och format, har det utvecklats tillsammans med målgrupper som ska använda det. I processen har kommunerna varit tydliga med att metodstödet måste vara begränsat i sitt omfång då kommunerna har begränsat med tid för kompetenshöjande arbete. Samtidigt har det funnits önskemål om att metodstödet ska vara detaljerat och konkret. För att tillmötesgå dessa önskemål har MFD tagit fram ett flexibelt material som består av flera olika delar.

Grunden i metodstödet är fyra webbutbildningar. De tre första utbildningarna har tagits fram tillsammans med kommuner och en konsult med expertis i frågor om våld, Amphi. Den fjärde utbildningen har tagits fram av MFD med hjälp av ett flertal myndigheter. MFD har också tagit fram en resursbank, som innehåller ett mer detaljerat stöd i särskilda sakfrågor samt tre filmer.

Se avsnittet om Metodstödet innehåll för mer information om vad stödet innehåller.

Förutsättningar för genomförandet

I arbetet med uppdraget har MFD förhållit sig till vissa förutsättningar som har påverkat utformningen av stödets innehåll, omfattning och utformning.

Kunskapsläget avgörande för innehållet

I samtliga uppdrag om våld som MFD har haft har det varit tydligt att det finns ett grundläggande behov av att fördjupa kunskapen om hur områdena våld och funktionshindersfrågor hänger samman. MFD har bland annat sett att det finns behov av tydliga kunskapsstöd och riktlinjer på olika områden.⁵ Det kan till exempel handla om forskningsbaserad kunskap kring våldsförebyggande metoder, verktyg för standardiserade riskbedömningar och metoder för att identifiera funktionsnedsättning.

Även om MFD i genomförandet av uppdraget har tillämpat ett utforskande arbetssätt, har det inom ramen för uppdraget om metodstöd inte varit möjligt att utveckla ny kunskap eller metoder. Arbetet, och därmed det färdiga metodstödet, har därför baserats på befintlig kunskap och metoder. Avsaknaden av utvärderade metoder anpassade för personer med funktionsnedsättning har gjort att även om MFD har arbetat utifrån bästa möjliga kunskap, så har myndigheten i metodstödet varit restriktiv med att rekommendera arbetssätt och metoder som saknat beprövad erfarenhet.

Inventera befintligt stödmaterial

MFD har också inventerat vilka stöd som redan finns om våld i nära relation kopplat till målgruppen personer med funktionsnedsättning. Myndigheten kan konstatera att det finns några skriftliga metodstöd som vänder sig till yrkesverksamma inom offentlig sektor.⁶ MFD bedömer att innehållet i dessa stöd är bra, men utifrån de kontakter som MFD har haft verkar de inte ha nått ut till alla som kan dra nytta av dem. För att ge nya förutsättningar för lärande valde MFD att metodstödet skulle målgruppsanpassas tydligare och ges i andra former.

Myndigheter har olika behov och utmaningar

I uppdraget har MFD även behövt förhålla sig till det faktum att de myndigheter som har ansvar inom den nationella strategin, har väldigt olika utmaningar inom sina respektive verksamhetsområden.

MFD kan konstatera att det har varit en utmaning att ge ett anpassat stöd i verksamhetsspecifika utmaningar inom ramen för detta uppdrag och med den kompetens MFD har. Stödet till myndigheterna fokuserar därför på kunskap baserad på gemensamt identifierade behov och utmaningar samt att ge förutsättningar för att öka den generella kunskapen.

⁵ MFD, Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning, s. 114, 2023.

⁶ Se bland annat: Länsstyrelsen i Stockholms län, Vägen till att se och agera, 2018. Socialstyrelsen, Sällan sedda, 2011.

Kunskap om våldsutövande saknas

MFD:s intention med detta uppdrag har varit att skapa ett balanserat material som lägger ungefär lika stor tyngd vid uppdragets olika delar. Utifrån regeringsuppdragets skrivning, som nämner både våldsutövande och utsatthet för våld, var utgångsläget att beröra dessa områden i ungefär lika hög grad.⁷ Det visade sig dock svårt då det praktiska arbetet om våld i nära relation och funktionshindersfrågor i betydligt högre grad handlar om utsatthet för våld.

För att kunna ta fram ett metodstöd som omfattar våld i nära relation som utövas av personer med funktionsnedsättning behöver det finnas statistik, kunskap och metoder att inkludera. Slutprodukten i detta uppdrag har därför en tonvikt på våldsutsatthet men våldsutövande har integrerats där det har varit möjligt.

MFD har i tidigare uppdrag också kunnat konstatera att området våldsutövande och funktionsnedsättning utgör en kunskapslucka. Idag saknas det både sammanställd statistik om våldsutövare med funktionsnedsättning liksom kunskapsstöd, åtgärder och insatser till våldsutövare som har en funktionsnedsättning. MFD har dock funnit flera aktuella studier som visar att neuropsykiatriska diagnoser återfinns hos män som brukar våld i nära relation i större utsträckning än hos kontrollgrupper.⁸ Det finns även information som tyder på att neuropsykiatrisk och intellektuell funktionsnedsättning kan vara försvårande omständigheter vid behandling för att upphöra med våldsutövande.⁹

I Norge har Helsedirektoratet tagit fram ett särskilt förebyggande program för att motverka att unga med funktionsnedsättning begår sexuella övergrepp. Programmet har tagits fram med hänvisning till en norsk studie som visar att unga personer med autism och unga personer med intellektuell funktionsnedsättning begår sexuella övergrepp i högre utsträckning än unga personer som inte har dessa funktionsnedsättningar.¹⁰

⁷ I MFD:s regleringsbrev för 2023 står: Myndigheten för delaktighet ska utarbeta metodstöd till statliga myndigheter respektive kommuner för deras systematiska arbete med att förebygga, upptäcka och uppmärksamma våldsutsatthet och våldsutövande bland personer med funktionsnedsättning.

⁸ Västra Götalandsregionen. Genväg till forskning: Våldsutövare i nära relation. Liknande resultat finns bland annat i RA Cohen, A Rosenbaum, R L Kane, W J Warnken, S Benjamin: Neuropsychological correlates of domestic violence, 1999. Även i R A Cohen, V Brumm, T M Zawacki, R Paul, L Sweet, A Rosenbaum: Impulsivity and verbal deficits associated with domestic violence, 2003.

⁹ Socialstyrelsen (2020a) Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer.

¹⁰ [Lavterskeltilbud til barn og unge med nevroutviklingsforstyrrelser som](https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/lavterskeltilbud-til-barn-og-unge-med-)
<https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/lavterskeltilbud-til-barn-og-unge-med->

För att ytterligare kunna beskriva den kunskapslucka som området verkar utgöra, har MFD inom uppdraget genomfört en enkät riktad till verksamheter som behandlar våldsutövare.¹¹ De verksamheter som har besvarat enkäten beskriver att de alla möter klienter med funktionsnedsättningar. En majoritet uppger också att de bara delvis anser sig ha rätt förutsättningar för att kunna behandla personer med funktionsnedsättningar. Flera verksamheter uppger behov av mer kunskap om hur olika funktionsnedsättningar påverkar individer och om hur anpassning av en behandlade insats kan ske utifrån det. Verksamheterna betonar samtidigt att ett våldsbehandlande arbete alltid behöver individanpassas, oavsett de funktionsförmågor som en klient har. En majoritet av de svarande uppger också att de helt eller delvis upplever att det behövs särskilda arbetssätt och metoder för att behandla personer med funktionsnedsättning.

Samverkan – en viktig del av processen

MFD har tagit fram metodstödet tillsammans med de som ska använda stödet, det vill säga kommuner och myndigheter. Nära samverkan med målgrupperna har bidragit till att göra stödet relevant och förankrat i tydliga behov.

Samverkan med kommuner

Vid uppdragets start skickade MFD en förfrågan till samtliga socialchefer i Sverige om de ville delta i arbetet med att ta fram metodstödet. Ett tiotal kommuner visade intresse och MFD genomförde digitala möten med sju av dessa. Mötena syftade till att reflektera över kommunernas arbete med våld i nära relation kopplat till personer med funktionsnedsättning. Behov från kommunerna lyftes samt deras förutsättningar för att delta i arbetet med att ta fram ett metodstöd. Sex av kommunerna valde därefter att delta i arbetet och förband sig till att delta i fyra arbetsmöten under hösten 2023. Dessa var Botkyrka, Göteborg, Haninge, Kungsör, Sala och Södertälje. Deltagarna från kommunerna bestod av chefer, verksamhetsutvecklare, socialsekreterare, metodstödjare och biståndshandläggare från en rad olika verksamhetsgrenar.¹²

[nevroutrviklingsforstyrrelser-som-er-i-fare-for-a-utsette-barn-og-unge-for-problematisk-og-skadelig-seksuell-atferd-konseptutredning-er-i-fare-for-a-utsette-barn-og-unge-for-problematisk-og-skadelig-seksuell-atferd-konseptutredning-Helsedirektoratet](#)

¹¹ MFD har med hjälp av Rikskriscentrum skickat enkäten till dess 26 medlemmar. 10 organisationer har besvarat enkäten.

¹² Deltagarna representerade följande verksamheter: gruppbestäder, daglig verksamhet, funktionsstödsverksamhet, myndighet för LSS, socialpsykiatri, bistånd och förebyggande verksamhet, relationsvårdsteam, stab på socialkontoret.

Kommunerna har varit mycket aktiva i arbetet och har bidragit till strategiska och innehållsmässiga beslut. De tillfrågades exempelvis om stödets form, vilka områden som skulle prioriteras och de har kvalitetssäkrat både texter och innehåll.

Samverkan med myndigheter

MFD har haft många kontakter med myndigheter under arbetet med uppdraget. Inledningsvis träffade myndigheten Socialstyrelsen och Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK). Syftet var att presentera uppdraget och diskutera befintliga stöd att utgå ifrån samt deras bild av behoven i kommuner och myndigheter.

Då MFD sedan tidigare deltar i både Jämställdhetsmyndighetens nätverk för mäns våld mot kvinnor och i NCK:s kvinnofridsnätverk kunde dessa nätverk användas för att informera om arbetet med uppdraget. Nätverken fungerade också som plattformar för att bjuda in till workshops.

Syftet med workshoparna var att identifiera utmaningar och möjligheter med att inkludera personer med funktionsnedsättning i uppdrag om våld.

Totalt deltog 15 myndigheter: Arbetsförmedlingen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Länsstyrelsen Skåne, Migrationsverket, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Nationellt centrum för hedersrelaterat våld och förtryck (Länsstyrelsen Östergötland), Nationellt Centrum för Kvinnofrid, Skolverket, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse och Åklagarmyndigheten.

Ytterligare tre bilaterala möten hölls med Jämställdhetsmyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Polismyndigheten.

Workshoparna resulterade i ett omfattande material som bearbetades och användes som utgångspunkt för att ta fram en webbutbildning. Det skickades även ut på remiss till fem myndigheter.¹³

Samverkan med organisationer

Idéburen sektor är en viktig resurs i arbetet med våld i nära relation. För att ta reda på vilka utmaningar som ideella organisationer ser i relation till personer med funktionsnedsättning arrangerade MFD ett samråd. Under samrådet deltog sex

¹³ De myndigheter som tog del av materialet var: Brottsförebyggande rådet, Inspektionen för vård och omsorg, Jämställdhetsmyndigheten, Nationellt center för kvinnofrid och Socialstyrelsen.

organisationer. Det var både funktionshindersorganisationer och kvinnoorganisationer representerade.¹⁴

I arbetet med metodstödet har MFD dragit nytta av den erfarenhetsbaserade kunskap som framkommit och materialet har i den mån det varit möjligt omfattat utmaningar som organisationerna har framfört. Organisationerna gavs också en chans att ge inspel till de texter som metodstödet baseras på.

Identifierade behov och utmaningar i arbetet mot våld

Behov och utmaningar i kommuner

I tidigare uppdrag om våld har MFD identifierat att det saknas ett systematiskt arbete med funktionshindersfrågor i kommuners arbete med att förebygga och motverka våld. Kommunernas mål och handlingsplaner omfattar inte alltid grupper i särskild utsatthet generellt och personer med funktionsnedsättning specifikt. Det är problematiskt eftersom personer med funktionsnedsättning är överrepresenterade i frågor som rör utsatthet för våld i nära relation.

I arbetet med detta uppdrag har kommunerna lyft fram flera utmaningar. Fler kunskapsstärkande insatser behövs hos personalen. Det saknas dock ofta långsiktiga insatser för att höja och upprätthålla personalens kompetens. Det saknas också en vana av att samverka i våldsärenden som kräver att kompetens från olika delar av kommunen kombineras. Överlag finns behov av mer tvärprofessionell kunskap, det vill säga kunskap om både funktionshindersfrågor och våld. Därutöver är insatser och information som socialtjänsten erbjuder inte alltid tillgängliga för personer med funktionsnedsättning vilket gör att stödet inte når dem.

Slutligen har kommunerna även delat med sig av ett antal utmaningar vad gäller att upptäcka våld mot personer med funktionsnedsättning. Dessa utmaningar handlar bland annat om att personal tycker att det kan kännas integritetskränkande att fråga om våld och om att det kan vara svårt att kommunicera med vissa personer. En av de största utmaningarna är att veta hur ärenden ska drivas framåt då våld har upptäckts. Det finns få insatser för att möta behoven och de handlingsplaner som existerar är ibland på en för övergripande nivå. I samtal med kommunerna har det också framgått att arbetet med att erbjuda stöd till våldsutövare fortfarande är begränsat och att den frågan sällan kopplas samman med funktionshindersfrågor.

¹⁴ Organisationerna var: Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet (DHR), Nationell kvinnojour och stöd på teckenspråk (NKJT), Sveriges Dövas Riksförbund (SDR), Synskadades Riksförbund (SRF), Tjevers rätt i samhället (TRIS), Unizon. Samrådet ägde rum 2023-06-01.

Behov och utmaningar för myndigheter

Flera myndigheter har uppdrag inom strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Dessa myndigheter arbetar inom olika sakområden och arbetar med frågan om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation på olika sätt. Många är utpräglade kunskapsmyndigheter medan några är klientnära och möter invånarna. Flera av de uppdrag som myndigheterna har syftar till att sprida information, överföra kunskap och erbjuda stöd. Uppdragen kan också handla om att fördela bidrag, delta i arbete utifrån internationella åtaganden eller verka för ökad upptäckt av våld.

I genomförandet av detta uppdrag har myndigheterna både lyft fram gemensamma och myndighetsspecifika behov. Ett gemensamt behov är mer generell kunskap om funktionshindersfrågor och vad det innebär att inkludera ett funktionshindersperspektiv i uppdrag om våld. Gemensamma frågeställningar har till exempel varit hur involvering kan användas i uppdrag om våld, att utveckla statistik som inkluderar personer med funktionsnedsättning och vad som avses med tillgängliga format.

Flera myndigheter har också lyft fram utmaningar i relation till ledning och styrning. Det kan till exempel handla om behov av en förbättrad systematik i arbetet med funktionshindersfrågor och behov av en högre ambitionsnivå liksom mer resurser till arbetet med att inkludera personer med funktionsnedsättning i uppdrag om våld.

Några av de utmaningar som myndigheter har beskrivit är specifika för ett visst uppdrag. Det kan till exempel handla om att nå ut till den målgrupp som uppdraget rör, som personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Utmaningarna kan också ha juridisk karaktär såsom behov av förordningsändringar, svårigheter att föra statistik utifrån dataskyddsförordningen eller svårigheter att leda brott i bevis då den utsatte har svårt att kommunicera.

Behov och utmaningar från ideella organisationer

Under samrådet som MFD arrangerade inom detta uppdrag beskrev även organisationerna behov och utmaningar för arbetet med våld i nära relation och funktionsnedsättning. De lyfte bland annat utmaningar med att kompetensen hos handläggare ofta är personbunden, att kommunerna inte ställer tillräckligt höga krav vid upphandling samt att det saknas en övergripande riktlinje om hur man arbetar med personer med funktionsnedsättning i ärenden om våld. De framförde också att offentlig sektor hanterar våldsärenden för långsamt och att det finns en oförmåga att ta hänsyn till funktionsnedsättningar i handläggningsarbetet. Därutöver beskrev de att myndigheterna behöver bli bättre på att nå ut med den kunskap som de tar fram så att andra aktörer kan dra nytta av den i sin verksamhet.

Metodstödet innehåll

Metodstödet består av flera olika delar som kan användas på ett flexibelt sätt. Tanken är att delarna ska kunna kombineras och anpassas utifrån de behov som finns hos varje aktör. Nedan presenteras de olika delarna i stödet.

Allt material finns att tillgå på MFD:s webbplats, mfd.se.

Webbutbildningar

MFD har tagit fram fyra webbutbildningar. Varje utbildning har olika inriktning och målgrupp. För att de ska bli pedagogiska har MFD använt ett webbutbildningsverktyg med interaktiva funktioner. Det finns exempelvis användbara informationskort, punktlister och tidslinjer som ska göra innehållet lätt att ta till sig. Utbildningarna innehåller även reflektionsfrågor, fallstudier och lärande exempel.

Utbildning 1. Våld och funktionsnedsättning

Denna grundutbildning riktar sig till personal inom myndigheter och kommuner som kommer i kontakt med frågor som rör våld i nära relation. Tanken är att den ska utgöra en kunskapshöjande bas för övriga utbildningar.

Utbildningen ska ge grundläggande kunskap om våld och personer med funktionsnedsättning. Den beskriver bland annat vad som utmärker utsattheten, vilka stereotypa föreställningar som finns om våld och funktionsnedsättning och förekomsten av våldsutsattheten. Den förklarar också hur våld kan ta sig uttryck då det riktas mot personer med funktionsnedsättning och vilka indikationer som kan tyda på våldsutsatthet. Ett särskilt avsnitt ägnas åt våldsutövande.

Utbildning 2. Strategiskt arbete mot våld

Den andra utbildningen vänder sig till chefer och strateger i kommuner som ansvarar för arbetet med våld i nära relationer.

Utbildningen ger kunskap om hur man kan inkludera ett funktionshindersperspektiv i det strategiska arbetet med våld i nära relation. Utbildningen beskriver vilka styrdokument som behövs och vad man behöver tänka på då man upprättar rutiner. Andra viktiga områden som beskrivs är samverkansmöjligheter, hur ett förebyggande arbete kan se ut och vad som kan utmärka tillgängliga skydds- och stödinsatser.

Tanken är att den som har gått utbildningen ska få konkreta idéer för hur arbetet kan utvecklas och bli mer systematiskt i den egna kommunen.

Utbildning 3. Förebygga, upptäcka och uppmärksamma

Målgruppen för den tredje utbildningen är personer i en kommunal verksamhet som möter invånarna. Den är riktad till personal inom socialnämndens ansvarsområden, såsom individ- och familjeomsorg, funktionsstödsverksamhet och relationsvårdsteam. Utbildningen ska stödja den praktiska verksamheten. De viktigaste delarna av denna utbildning är beskrivningar av förebyggande verksamhet, hur man kan tala om våld och hur man bör agera då våld i nära relation upptäcks.

Den som har gått utbildningen ska bli mer trygg i att arbeta med dessa frågor i den dagliga verksamheten.

Utbildning 4. Metodstöd för myndigheter

Målgruppen för den fjärde utbildningen är myndighetsanställda. Den riktar sig främst till personer som ansvarar för uppdrag och verksamhet inom ramen för den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och deras chefer.

Utbildningen beskriver vad ett funktionshindersperspektiv kan vara och förklarar varför det är viktigt att arbeta för att inkludera personer med funktionsnedsättning i verksamhet och uppdrag om våld i nära relation. Den ger tips på hur man kan arbeta systematiskt med funktionshindersfrågor genom en projekt- eller verksamhetscykel. Den ger också exempel på våldsförebyggande insatser och går kortfattat in på arbete med att upptäcka våld och ge stöd. Utbildningen ger dessutom tips på hur myndigheterna kan arbeta med tillgänglighet, samverkan och involvering men även med statistik.

Den som har gått utbildningen ska kunna identifiera när och på vilket sätt ett funktionshindersperspektiv kan införlivas i uppdrag inom våldsområdet.

Resursbank

Som ett komplement till webbutbildningarna har MFD tagit fram en så kallad resursbank. Resursbanken består av en webbsida för respektive webbutbildning som samlar information och dokument som aktörer kan behöva för att komma vidare i arbetet. Det handlar om länkar till plattformar för metoder som presenterats i utbildningen och kontaktuppgifter till viktiga verksamheter såsom telefonlinjer och kunskapscentrum.

MFD har också producerat några nya stödmaterial. Dessa syftar till att på en konkret nivå ge kommuner och myndigheter konkreta verktyg för att komma vidare i arbetet. Det handlar till exempel om reflektionsmaterial utifrån fallbeskrivningar, tips för att ställa frågor om våld och en bild som synliggör roller för aktörer som verkar inom området våld i nära relation.

Filmer om arbete mot våld

MFD har producerat tre filmer om våld bland personer med funktionsnedsättning. Varje film är cirka tio minuter lång och baseras på ett tema:

- Att förebygga våldsutsatthet
- Att fråga om och upptäcka våld
- Att stödja våldsutsatta

Syftet med filmerna är att de ska ge ett övergripande stöd som på ett enkelt sätt kan beskriva vad personal som möter personer med funktionsnedsättning behöver tänka på och ta hänsyn till. Filmerna ska inspirera målgrupperna till fortsatt arbete och ligga till grund för samtal på arbetsplatser.

I arbetet med att ta fram filmerna har MFD dragit nytta av tidigare kontakter till kommuner, forskare, habilitering och ideella organisationer med god kunskap om frågorna. De tre privatpersoner som framträder i filmerna har själva tagit kontakt med MFD och velat berätta sina historier. Filmerna är textade och finns i teckenspråkstolkade och syntolkade versioner.

Spridningsinsatser

För att arbetet med metodstödet ska få effekt och bidra till att personer med funktionsnedsättning uppmärksammas i frågor som rör våld i nära relation behöver målgrupperna ta del av det. För att nå olika aktörer, både kommuner, myndigheter, ideella organisationer och andra som kan ha nytta av stödet, har MFD planerat en rad olika spridningsinsatser. Myndigheten kommer i största möjliga mån nyttja befintliga samverkansplattformar och nätverk för att berätta om materialet.

Slutsatser och fortsatt arbete

Strategin om att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor har haft en stor betydelse för att uppmärksamma ett omfattande samhällsproblem. De olika uppdrag som har givits inom ramen för strategin har bidragit till att bredda och fördjupa kunskapen om olika målgrupper inom området. Detta kommer sammantaget att långsiktigt förbättra förutsättningarna för att nå strategins uppsatta målsättningar. Det är MFD:s förhoppning att uppdraget som redovisas i denna rapport kommer att bli ytterligare en pusselbit i det arbetet. Målet med uppdraget har varit att bidra till att fler kommuner och statliga myndigheter i framtiden ska kunna möta våldsutsatthet, och våldsutövande, hos personer med funktionsnedsättning.

Ökad uppmärksamhet för frågan

Regeringens satsning på en kunskapshöjning kring våld och funktionsnedsättning inleddes med ett uppdrag till MFD om en bred kartläggning av våldsområdet. Resultatet av det uppdraget har fått god uppmärksamhet och spridning. MFD:s uppfattning är att det arbete som myndigheten utför fyller en viktig kunskapslucka och ett behov hos både kommuner och statliga myndigheter. MFD:s kunskaper och slutsatser efterfrågas av såväl kommuner och länsstyrelser som andra statliga myndigheter. Myndigheten upplever att de uppdrag som myndigheten haft har bidragit till att dessa aktörer har fått en ökad medvetenhet och ett större engagemang kring personer med funktionsnedsättning som målgrupp.

Utöver detta uppdrag som nu redovisas, arbetar MFD för närvarande med ett regeringsuppdrag om ett stödmaterial kring våld mot barn och unga med funktionsnedsättning. Ett större arbete med ett uppdrag om att kartlägga hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning pågår också i myndigheten.¹⁵ Vidare har MFD fått i uppdrag att i samarbete med Jämställdhetsmyndigheten specifikt fördjupa kunskapen om könsstämpning av kvinnor och flickor. I MFD:s regleringsbrev för 2024 finns också ett uppdrag om att bidra i Socialstyrelsens arbete med kvalitetsindikatorer för skyddat boende.

MFD betraktar uppdragen som en helhet som samlat kommer att bidra till att olika verksamheter får mer kunskap och bättre verktyg att förebygga våld, identifiera behov samt ge adekvat stöd till våldsutsatta personer med funktionsnedsättning. Det gäller både verksamheter som hanterar frågor kring våldsutsatta personer och funktionshindersspecifika verksamheter, så som daglig verksamhet, särskilt boende, habilitering och anpassade skolor.

¹⁵ Regeringsuppdrag till MFD, S2023/02178, 2023-06-29.

Även om arbetet den senaste tiden har intensifierats, kan MFD konstatera att det fortfarande återstår stora behov av kunskapshöjande insatser. Inom ramen för det inledande kartläggningsuppdraget lämnade myndigheten förslag på utvecklingsbehov, och MFD kan konstatera att det även fortsatt finns områden där kunskapen behöver utvecklas och fördjupas. Myndigheten har nedan sammanfattat ett antal iakttagelser och förslag på åtgärder som är centrala för att utvecklingen ska ta ytterligare steg framåt.

Kunskap saknas om våldsutövande och funktionsnedsättning

De uppdrag som hittills genomförts har främst haft fokus på våldsutsatthet bland personer med funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning förekommer dock även i gruppen personer som utövar våld. MFD har i sina tidigare redovisningar lyft fram att kunskapsläget kring personer med funktionsnedsättning som våldsutövare är ytterst begränsat. Det finns därmed ett glapp mellan den kunskap som myndigheten har i frågor som rör utsatthet för våld och utövande av våld. Utan systematiserad kunskap finns det också begränsade möjligheter att ta fram stödmaterial kring förebyggande insatser eller fungerande vård och behandling till våldsutövare i gruppen.

I arbetet med innevarande uppdrag har bilden av denna kunskapslucka förstärkts. Mycket få aktörer som MFD har haft kontakt med under uppdraget har uttryckligen arbetat systematiskt med frågor kring personer med funktionsnedsättning som våldsutövare. MFD:s bedömning är därför fortsatt att våldsutövande och funktionsnedsättning är ett samhällsproblem som inte får relevant uppmärksamhet och att kunskapen kring frågan behöver systematiseras.

Redan i det inledande kartläggningsuppdraget lyfte MFD också särskilt fram behovet av att inkludera funktionsnedsättning i det brottsförebyggande arbetet samt kommunernas behov av mer kunskap och fler fungerande arbetssätt. Inte minst gäller det arbetet med att motverka normbrytande beteenden hos barn och unga med funktionsnedsättning. Många aktörer erfar att barn och unga med funktionsnedsättning löper särskild risk att utnyttjas och hamna i kriminella miljöer. Det saknas dock i hög utsträckning kunskap om orsak till och utbredning av problemet. Det saknas också utvärderade arbetssätt som kan motverka detta.

Med anledning av detta har MFD, som ett komplement till övriga uppdrag om våld och funktionsnedsättning, initierat en egen kunskapsfördjupning inom detta område. Syftet med studien är att utforska olika aspekter kring kopplingen mellan normbrytande beteende och funktionsnedsättning. Målbilden är att kunna bidra med ny kunskap som kan rusta samhällsaktörerna för att bättre att förebygga, bedöma risk och stödja unga med funktionsnedsättning som riskerar att hamna i eller utnyttjas i kriminalitet.

Förslag på fortsatt utveckling

Sammantaget bedömer MFD att det finns ett behov av ett ytterligare uppdrag om fortsatt kartläggning kring våldsutövande och funktionsnedsättning. Ett sådant uppdrag skulle med fördel kunna ges till MFD för att bygga vidare på det arbete myndigheten redan har genomfört. Det skulle även stärka det arbete som myndigheten har initierat. Ett sådant uppdrag kan med fördel ges i samverkan med Socialstyrelsen utifrån deras arbete med nationell samordning av kunskapsutveckling för återfallsförebyggande arbete för personer som utövar våld mot närstående.¹⁶ Även andra aktörer såsom Brottsförebyggande rådet och Polismyndigheten bör inkluderas i ett sådant uppdrag.

Behov av att sammanställa internationella metoder

I sina tidigare rapporter konstaterade MFD att det idag saknas forskning och utvärderade metoder för att arbeta med insatser kring våld och funktionsnedsättning. Däremot är det myndighetens bedömning att det internationellt finns tillgång till intressanta metoder som med fördel skulle kunna anpassas och provas i en svensk kontext.

Förslag på fortsatt utveckling

Det är angeläget att få fram utvärderade metoder för att säkerställa ett kunskapsbaserat arbetssätt, inte minst i relation till den förändrade socialtjänstlagen. MFD anser att det därför finns behov av ett riktat arbete för att kartlägga vilka metoder som finns att tillgå samt hur dessa kan utvärderas eller tillämpas i en svensk kontext.

En del av ett sådant uppdrag bör vara att genomföra en forskningsöversikt för att kartlägga internationella metoder. Detta rör metoder riktade till personer med funktionsnedsättning och bör omfatta arbete både vad gäller våldsutsatthet och våldsutövande.

Fortsatta utvecklingsmedel till kommuner

En central del av arbetet med att förebygga och upptäcka våld i nära relation och mäns våld mot kvinnor är att kommuner och regioner har rätt förutsättningar för att bedriva ett systematiskt, löpande och långsiktigt arbete kring frågorna. De uppdrag som Socialstyrelsen har haft under åren, om att fördela medel för att utveckla socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med strategin, har utgjort en viktig finansiell förutsättning i kommuner och regioner.¹⁷

¹⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Socialstyrelsen, S2023/00484.

¹⁷ Uppdrag att fördela utvecklingsmedel och ge kompetensstöd för arbete mot våld i nära relationer m.m., S2020/01591.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys konstaterade 2023¹⁸ att utvecklingsmedlen har haft stor betydelse för att driva på utvecklingsarbetet i de kommuner, regioner och ideella organisationer som har fått ta del av medlen. Medlen har också bidragit till mer kompetensutveckling i kommuner och regioner. Myndigheten konstaterar också att funktionshindersfrågor är ett område där många kommuner har behov av kompetensstöd.

Förslag på fortsatt utveckling

MFD ser att finansiella satsningar likt de tidigare utvecklingsmedlen till socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete är centrala för kommuner och regioner. Medlen är nödvändiga för att det ska finnas förutsättningar att ta emot och använda metodstöd och kompetenshöjande insatser, det gäller även det stöd som MFD har tagit fram inom ramen för detta uppdrag. En fortsatt systematisk och långsiktig kompetensutveckling i kommuner och regioner är centralt för att metodstöd ska kunna implementeras och användas.

Särskilda behov för vissa myndigheter

Flera myndigheter med ansvar inom arbetet med våld har i dialog med MFD uttryckt behov av stöd inom våldsområdet relaterat till funktionsnedsättning. MFD har inte inom ramen för det nu redovisade uppdraget kunna möta alla dessa behov. Inte minst i relation till rättsväsendets olika insatser finns en rad sakområden med utvecklingsbehov. Det finns också fortsatta behov av att vissa juridiska förutsättningar förändras, till exempel för att förbättra statistikföringen vad gäller våld i nära relation och personer med funktionsnedsättning. Det är därför viktigt att det även framgent ges riktade uppdrag till flera olika myndigheter. I stort är de utvecklingsområden som presenterades i MFD:s rapport Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning från 2023 fortfarande aktuella.¹⁹

Slutord

Sammantaget anser MFD att de uppdrag som regeringen initierat har stor betydelse för arbetet med att bekämpa den stora våldsutsatthet som finns bland personer med funktionsnedsättning. MFD anser att det också finns behov av fler riktade initiativ och uppdrag för att få ett mer komplett kunskapsunderlag kring frågorna. Samtidigt vill MFD understryka att de största förändringarna behöver ske genom att systematiskt inkludera gruppen i den övergripande styrningen av

¹⁸ Myndigheten för vård och omsorgsanalys, Medel mot våld, 2023.

¹⁹ MDF, Att förebygga och bekämpa våld mot personer med funktionsnedsättning, 2023. s. 128–146.

det nationella arbetet med att bekämpa våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor.